

Mülkiye Tarihinden Sayfalar: Mülkiye Mektebine Ait İki Hadise^(*)

Ahmet Reşit REY^(**)

Mekteb-i Mülkiye'nin son sınıfında bulunduğumuz esnada yekdiğelerini takiben zuhur eden iki ehemmiyetsiz vakıa Padişahın Mektep hakkındaki iyi görüşünün değişmesine başlangıç oldu.

Agop Kırbaççıyan adlı bir sermubassır muavini vardı. Hangi mubassır talebenin hoşnudluğunu celbederse, ona düşman olurdu. Bizim sınıfın mubassırını da aynı sebepten hiç sevmezdi. Bir akşam teneffüs zamanında sınıf arkadaşlarımızdan bir çoğu, bilmem ne oyunu oynarlarken, Mekteb'in bahçeye açılan kapılarından birinden girip diğerinden çıkmak suretiyle mermer koridordan sıra ile koşa koşa geçmişler. Müdürle muavinleri geceleri Mekteb'de kalmazlar, yalnız sermubassırla muavini münavebe ile bulunurlardı. O gece Agop Kırbaççıyan nöbetçi imiş. Son teneffüs vakti koridorda koşanların kimler olduğunu mubassırdan sormuş. O da, "Koşanlar kalabalık, koridorlar loştu, isimlerini tayin edemem." demiş; "öğren" emrini almış. O gece, biz ertesi günkü dersi hazırlarken mubassır dersaneye gelerek, "Koşanların ismini vermek için muavin efendi beni tazyik ediyor; kim-

(*) Mülkiyeliler Birliği Dergisi; Ekim-Aralık 1966, c. 1

(**) Merhum Ahmet Reşit Bey, 1870 yılında İstanbul'da doğmuş, 1888 yılında Mülkiye Mektebi'ni bitirmiş, çeşitli illerde valilik yaptıktan sonra Dahiliye Nazırlığına kadar yükselmiştir. Emekli olarak oturduğu İstanbul'da 1955 yılında vefat etmiştir. Onun idari ve siyasi yaşamı yanında, asıl önemli yanı edebiyat yönüdür. H. Nazım imzasıyla yazdığı çeşitli edebiyat ürünleri, Edebiyat-ı Cedide kuşağı arasında büyük ün kazanmıştı. Aşağıdaki yazı, Canlı Tarihler serisinde çıkan "Gördüklerim-Yaptıklarım" adlı eserinden kısmen sadeleştirilerek alınmıştır.

ler olduğunu rica ederim siz söyleyiniz" deyince, içimizden biri "Hepimiz koştuk, defteri götürün, cümlemize ceza yazsın" dedi. Bu sözü ittifakla kabul ettik. Mubassırın bu cevabından Agop Kırbaççıyan hiddetlenir, memur-yetine nihayet verildiğini kendisine tebliğ eder. Biçare adam ekmek parasını kaybetmiş olmak endişesiyle, mütessir bir hale gelerek, vak'ayı bize hikaye etti. Arkadaşlar, senelerden beri hizmet eden bir memurun elbette bir hakkı müktesebi olacağını, bir mubassırı böyle hotbehot azle ne sermubassırın, ne de muavininin hakkı olamayacağını söyleyerek kendisini teselli ettikleri sırada Agop Kırbaççıyan kapı önüne gelip eliyle cama vurarak mubassırı çağırınca çocukların vatan sevgisi galeyana etti; birden bire kapıya doğru saldırdılar. Agop geri çekildi; çocuklar dışarı atıldılar. O sırada birkaç arkadaşla ders müzakere ediyordum; derhal yetişemedim. Dışarı çıktığım zaman, sınıf arkadaşlarımdan ikisinin, tiril tiril titremekte olan Agop'un koluna girerek, merdivenden yukarı çıkardıklarını gördüm. Gürültüyü işitip yanımızdaki dersaneden dışarı fırlamış olan talebe ile beraber yüzelli iki yüz genç "Yuha!..." bağıriyordu. İstemeyerek ben de bağırdım.

Mektepte umumi inzibat ile işigal eder bir baş memur kalmamıştı. Kendiliğimize alışılmışlığa uyarak vakti geldiğinde trampeti çaldırıp koğuşlarımıza çıktık, uyuduk. Gece yarısı Mekteb'e bir takım adamlar gelmiş; uyandık, ne olduğunu sordular, "Hiçbir şey yok." dedik. Bir aralık sokağa baktık, Mektep piyade ve süvari askerleri ile kuşatılmıştı. Ne ise gelenler, şaşırmış olarak çekilip gittiler. Kuşatılma da kaldırıldı. Biz, manasını anlamadığımız bu gürültüyü mevzuubahis dahi etmeye lüzum görmeyerek gençliğe has lakaydi ile uykumuza avdet ettik.

Agop Kırbaççıyan'ın "yuha" gürültüsünden yarım saat kadar sonra hademeden birine fener çektirerek mektepten çıktığını görmüştük. Meğer herif doğruca telgrafhaneye gitmiş; Kadıköyünde oturan Müdür Abdurrahman Şeref Efendi'ye "Mekteb'de ihtilal çıktı" diye telgraf çekmiş. Bu telgrafın bir suretini bermutad Yıldız telgrafhanesine vermişler. O suretle Padişahın ittilama vasil olmuş. Yıldız'dan hususi yaverlerle tüfekçilerden mürekkep bir heyete birinci ordudan bir askeri müfreze refakat ettirilerek bu cemni gafir ihtilali bastırmak için Mektebi Mülkiye'ye gelmiş, bu zahmeti ihtiyar edenler, hareketlerinin Donkişotluk'tan başka bir şey olmadığını görünce, bilmem ne hissettiler, ya gülerek yahut kızarak geri gittiler. Bu vak'a doğrudan doğruya kimseye zarar vermedi; hatta Agop Kırbaççıyan bile ceza görmedi. Fakat bahane arayan casusların gözlerini Mekteb'e dikmelerine ve ondan sonra bu Mekteb için sık sık jurnal yazmalarına sebep oldu.

İkinci vak'a da şudur:

"Peyam" Gazetesi sahibi Ali Kemal Mekteb'de sınıf arkadaşımızdı. Günün birinde laubali mizacına uyarak Mekteb'i terketti; Fransa'ya gitti, bir sene sonra avdet etti; yine bizim Mekteb'e devama başladı, fakat bir sınıf aşağıda kaldı. Fransa'da "Serbest Ulum-u Siyasiye Mektebi"ne devam ettiğini mübalağalarla söyler, bizi imrendirirdi. Günün birinde, "herbirimiz okuduğumuz derslere ilişkin bir mesele hakkında münavebe ile bir makale yazarak haftada yahut onbeş günde bir münasip bir yerde toplanıp yazdıklarımızı aramızda sohbet mevzuu etsek ne iyi olur!" fikri, bilmiyorum, kimin teşebbüsüyle kararlaştırıldı. Ali Kemal'in Süleymaniye'deki evi büyüktü, kalabalık da değildi. Orada toplanmayı tasvip ettik, iki defa da toplandık Üçüncü hafta şabanın on beşinde Berat Kandili ve onaltısında da Padişahın doğumu münasebetleri ile mektep birkaç gün tatil edilmişti. Biz de bundan faydalanarak Şabanın ondördüne tesadüf eden Perşembe günü yine Süleymaniye'deki evde toplanmıştık. Ahmet Celalettin Paşa olduğunu sonradan öğrendiğimiz bir zat resmi ve sivil kıyafetli müteaddit polis memurları ile beraber oraya geldi. Bize nezaketle muamele etti; fakat üstümüzdeki kağıt ve yanımızdaki kitapları toplattı. Bizi arabalara bindirerek Beşiktaş Caddesindeki karakola gönderdi. Mabeyncilerden Nişli Mahmut ve Ragıp Beylerle Teşrif-i Hümayun Müdürü Hacı Mahmut Efendi ve Beşiktaş Muhafızı Hasan Paşa'dan mürekkep bir heyet marifetiyle sabaha kadar birer birer sorguya çekildik. Nihayet hepimiz birden heyet karşısında toplandık. Ufak bir nasihat hitabesinden sonra bize, "Verdiğiniz cevabı kısaca yazınız da arzedelim." dediler. Arkadaşlar yazmak vazifesini bana yüklediler: "Okuduğunuz ilimlerde mümarese hasıl etmek için aramızda müzakere etmek istedik. Mektep dahilinde bu lüzumu ifa edecek münasip yer yok. Arkadaşımızın nisbeten geniş ve rahatça müzakereye müsait olan evini bu maksatla seçtik. Onbeş kişiye kadar hususi meskenler içinde toplanmaya kanunen cevaz verildiğini idare usulü dersinde öğrenmiştik. O sebeple ruhsat talebine mahal görmedik. Hareketimizin bilemediğimiz bir cihetten dolayı hata olduğunu şimdi anladık. Padişahımızın cömert tabiatından af dileriz." mealinde bir dilekçe yazdık. Ragıp Bey aldı, götürdü. Bizi de Gümüşsuyu'ndaki Mızıka Kışlası'na yolladı. Orada yemek verdiler. Sonra bir Hünkar yaveri geldi; bizi saraya götürdü. Gün Cuma idi. Selamlık resmi için asker Hamidiye camii önüne dizilmiş, yabancılara ayrılan yer de dolmuştu. Doğru Kitabet Dairesine götürüldük. Biraz oturduk. Ragıp Bey göründü. Hakkımızda affı şahane çıktığını, altışar yüz kuruşta ihsan buyrulduğunu; şimdi yanımıza verilecek zat ile birlikte doğruca Mekteb'e gidip ora-

da Mekteb'in nizamına muhalif hareketten dolayı altı gün izinsiz kalacağımızı tebliğ etti. Yanımıza verilen katip Kazım Bey (yukarıda ismi geçen ve Meşrutiyette Romaya sefir olan zat) tatil sebebiyle İdare Heyetinden kimseyi bulamadığımız için bizi o zamanki Maarif Nazırı Münif Paşa'nın Şeref Efendi sokağındaki konağına götürdü. Nazır hepimizi birden yanına davetle bize İrade-i Seniye tezkeresini okudu. Bu tezkere de dilekçemize cevap verilerek deniliyordu ki, "Mekteb-i Mülkiye'nin ihtiyaç ile mütenasip genişliği olmadığı malumdur. Dar bir vakitte alelacele yapılmıştı. Geniş bir yerde bir mektep inşasını düşünüyorum. O zamana kadar sabrederek böyle münasebetsiz içtimalardan çekinmelerini kendilerine tebliğ ediniz. Mektepçe de altı günlük izinsizlik cezası veriniz.

Padişahın bize karşı özür dilemesi hoşumuza gitti, altı yüz kuruşa da memnun olduk. Fakat altı gün izinsizliği anlayamadık. Çünkü izinsizlik hafta sonunda eve gidemeyip o zamanki tatil günü olan cumayı mektepte geçirmek demek olarak insan icabında altı hafta izinsiz olabilirse de altı gün izinsizlik sözünde anlam yoktu. Sonra anladık ki Zatı Şahane, başlangıçta altı gün mektepte hapis demiş, Mabeynci Mektep'de hapis cezası olmadığını söyleyince: "Mektepte ne ceza verilir?" diye sormuş. "İzinsizlik" cevabına karşı, kelimenin anlamını bile düşünmeden "öyle ise altı gün izinsiz bırakılsın" deyivermiş. Fakat Mekteb idaresi hem bizi altı gün mektepte hapsetti; hem de bu "siyasi cürmü", "adi bir cürüm" gibi tutup birden altı hafta izinsizlik cezasına duçar olanlara yapılması icap eden muameleyi, fazla gayretle bize tatbik etti de diplomalarımızın "Hüsn-ü süluk" (bonne conduite) hanesine not olarak sıfır koydu.

Bu iki vak'a, Mekteb-i Mülkiye'nin talihsizliğine sebep değil, fakat başlangıç oldu. Yani Padişah kabahatlarımızı affetti ama, curnalcılar affetmediler. Padişah (Abdulhamit) derhal darılmadı. Nitekim iki sene sonra (1890) mezun olan Sait ve Refik Beylerle birlikte ben de Mabeyn katipliğine alındım. Fakat curnalcılar, nihayet Padişahı Mekteb-i Mülkiye'ye karşı emniyetsiz ettiler. Mektepte müdür muavini olan Recai Efendi, müdür olmak için Abdurrahman Efendiyi (Tarihçi ve Devlet adamı Abdurrahman Şeref Beyi) curnal eder oldu. Nihayet Abdurrahman Efendi Mekteb-i Sultani (Galatasaray) müdürlüğüne nakledilerek Hacı Recai mektep müdürlüğünü kapdı. Fakat Mekteb-i Mülkiye'yi curnal etmek de gündelik iş haline geldi. Bu hücum tesiriyle Padişahın vehmi galebe etti; muktedir hocalar yavaş yavaş çıkarılarak yerlerine kifayetsizler getirildi. Usul-ü İdare dersinde, Avrupa ve Amerika'daki ilerlemiş ve Devletlerin kanuni esasilerini inceleme ve bizim kanuni esasımızla serbestçe mukayese eden, hukuk-u esasiye kısmı-

nın hemen hemen sıfıra müncer olduğunu ve diğer derslerin de böylece tah-kihata uğradığını haber aldım. Bir gün vapur kamarasında tesadüf ettiğim hukuk-u ticaret dersleri muallimi Ali Şehbaz Efendi, sohbet esnasında kitap tenkihatından acı acı şikayet etti. Okuttuğu hukuk-u ticaret, bilhassa hürmetle takdire şayan nefis bir eserdi.

- Hukuk-u ticarete dokundular mı, dedim.
- Çok değil, yarı yarıya tenkih ettiler.

Cevabını verdi. Bundan pek hayrete düştüm ve üzüldüm. Bu harekette asıl olarak Padişahın o kötü vehmi sebep olmakla beraber, işin bu hadde kadar ileri gitmesi maarif nazırı ile maarif nezaret erkanının, ya Padişahı hoşnut ederek fayda sağlamak ve hiç olmazsa mevkiini muhafaza etmek emelinden yahut curnalcılar tarafından ihmal ve müsamaha ile itham olunarak bir belaya düşmek korkusundan ileri geliyordu. En son Haşim Paşa'nın maarif nezareti hengamında Mektebi Mülkiye'deki düşüş işte bu dereceyi bulmuştu.

DERGİ'nin notu: Bu yazıda adı geçen kişiler hakkında fazla bilgi edinmek isteyenler, Sayın Ali ÇANKAYA'nın "Mülkiye Şeref Kitabı"na başvurabilirler.